

ЛІТЕРАТУРА

1. Петренко Н. М., Олійник С. Є, Пилипчук Л. В. Словник фінансово-економічних термінів. – Дніпропетровськ: Дніпропетровська академія управління, бізнесу та права, 1999. – С. 17. – 88 с.

2. Гончарова Н. П., Федонін О. С., Швиданенко Г. О. та ін. / За заг. ред. проф. О. С. Федоніна. Управління підприємствами: сучасні тенденції розвитку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 157. – 282 с.

3. Фінансовий менеджмент: Посіб. Крамаренко Г. О., Чор-

на О. Є. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 293. – 520 с.

4. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справ. пособие. Русак Н. А., Русак В. А. – М.: Высш. школа, 1997. – С. 47. – 309 с.

5. Розмаинский И. В. «Гипотеза финансовой неустойчивости» Мински: теория делового цикла XXI века [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://ie.boom.ru/Rozmainsky/fragilation.htm>

6. Несветайлова А. Экономическое наследие Хаймана Мински // Вопросы экономики. – 2005. – № 3. – С. 99–117.

УДК 685.5

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Ж. К. Сіднева,
канд. екон. наук

Актуальність проблеми. Реалізація євроінтеграційного курсу вимагає відповідного економічного та соціального розвитку країни. Стратегією економічного та соціального розвитку України на період до 2015 р. передбачено забезпечення сталого зростання та прискореного подолання на цій основі розриву в економічному розвитку між Україною та країнами – членами ЄС [1]. Вирішення цього завдання можливе за умови дотримання інноваційного напрямку розвитку, утвердження України як конкурентоспроможної, високотехнологічної держави. При цьому проблему якості необхідно розглядати як важливий фактор підвищення рівня життя, економічної, соціальної та екологічної безпеки.

Так звана революція якості, яка відбулася в минулому сторіччі за ініціативою японського бізнесу довела, що якість може бути дієвим знаряддям у конкурентній боротьбі. Можна досягти стабілізації і зростання економіки, якщо проблема якості визначається і вирішується як першочергова.

Складність і багатоаспектність проблеми якості вимагають особливих підходів до вирішення. В умовах гострої конкурентної боротьби підприємства можуть ефективно розвиватися лише за умови запровадження системного управління якістю продукції. Вступ Укра-

їни до СОТ та наміри інтеграції до ЄС вимагають докорінного поліпшення якості управління в загальнодержавному масштабі та суттєвого підвищення ефективності функціонування і конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. За цих умов якість у широкому розумінні слова має стати пріоритетом держави та перетворитися на загальнонаціональну ідею українського суспільства.

Ступінь розробленості. Унаслідок актуальності проблеми підвищення якості, активізації діяльності промислових підприємств з розроблення та впровадження систем управління якістю кількість наукових досліджень у цій сфері неухильно зростає. Суттєвий внесок у формування сучасної концепції менеджменту якості внесли такі всесвітньо відомі фахівці: Е. Демінг, Дж. Джуран, Ф. Кросбі, К. Ісікава, А. Фейгенбаум, Т. Тагуті, Т. Сейфі та ін. Національна наукова школа якості сформувалася на початку 90-х років минулого сторіччя. Питанням якості присвячені роботи вітчизняних спеціалістів: Ю. І. Каліти, Р. В. Бичківського, Г. А. Саранчі, М. І. Шаповала, Л. С. Школьника та ін. Проте різні аспекти проблеми якості потребують значної уваги і нині.

Мета статті – дослідження сучасних моделей управління якістю на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. У період формування інноваційної економіки перед підприємствами постає проблема вдосконалювання механізмів упровадження інноваційних технологій у сфері управління якістю, серед яких основне місце займає загальне управління якістю (Total Quality Management). *Загальне управління якістю (TQM)* – це концепція, яка передбачає цілеспрямоване та добре

скоординоване застосування систем і методів управління якістю в усіх сферах діяльності – від досліджень і розробок до післяпродажного обслуговування за участю співробітників усіх рівнів за умови раціонального використання технічних можливостей.

TQM переслідує такі цілі:

- орієнтація підприємства на задоволення поточних і потенційних запитів споживачів;
- піднесення якості до розряду мети підприємства;
- оптимальне використання усіх ресурсів підприємства.

TQM орієнтована на постійне поліпшення якості, мінімізацію виробничих витрат і поставку продукції точно в строк. Вона характеризується тим, що поряд з якістю продукції, переслідує також інші кінцеві результати, такі як довгостроковий комерційний успіх, вигоду для суспільства і задоволеність споживачів. Основним механізмом реалізації TQM є міжнародні стандарти ISO серії 9000, які містять вимоги до системи управління якістю.

Реалізації концепції TQM сприяє орієнтація підприємства на використання моделей оцінки, які закладено в основу національних премій з якості, найбільш відомі з них: японська премія Е. Демінга (1951 р.), американська премія М. Болдріджа (1987 р.), Європейська премія з якості. З 1991 р. Європейський фонд управління якістю за підтримки Європейської організації якості та Європейської комісії присуджують Європейську премію з якості. Діяльність підприємств оцінюється за дев'ятьма основними критеріями. Вважається що критерії, які покладено в основу Європейської премії найбільш повно описують TQM. Саме на базі критеріїв цієї премії побудована українська національна премія з якості.

У 2006 р. започатковано конкурс на здобуття Премії СНД за досягнення у сфері якості продукції та послуг. Об'єктивну перевагу мають ті підприємства, які у своїй діяльності задовольняють вимоги стандартів ISO 9000 та ISO 14000. Як свідчить вітчизняний та міжнародний досвід, проведення таких конкурсів і присудження національних премій впливають на загальний розвиток економіки держави.

Діючі системи управління якістю, які побудовані згідно зі стандартам ISO 9000 або відповідно до філософії TQM, або за критеріями премії з якості – це насамперед системи, які створені на основі найбільш прогресивних форм і методів управління якістю. Для успішної роботи на сучасному ринку наявність у підприємства системи управління якістю і сертифіката на неї є необхідною умовою, гарантом високої якості продукції.

Фахівцями виділяються два підходи до визначення категорії «якість»: технократичний та інноваційний. За технократичного підходу якість розглядають з філософського, соціального, технічного, правового

і економічного аспектів її сприйняття. А в разі інноваційного підходу якість трактується з позицій концепції загального управління якістю (TQM).

У широкому розумінні слова якість – це комплексне поняття, яке відображає сукупність властивостей товару, що зумовлюють його придатність задовольняти основні потреби споживачів у відповідності до його призначення. З часом відбувається не тільки вдосконалення характеристик товару, але і розширюється зміст і склад функціональних параметрів якості. При цьому якість не можна ототожнювати лише з фізичними властивостями продукції, якість – це соціально-економічна категорія. В останні роки вона розглядається не тільки як виробнича категорія, а як більш широке поняття, яке характеризує якість суспільного життя. У штаб-квартирі ООН регулярно проводиться аналіз рівня розвитку якості життя. У 1995 р. на світовій конференції з соціального розвитку на базі досліджень якості життя ПРООН (Програма розвитку ООН) запропоновано новий підхід до вирішення соціально-економічних проблем, який передбачає зміщення пріоритетів, а саме: не людина – заради досягнення економічних цілей, а економіка – в інтересах людини. У 2002 р. за індексами людського розвитку, які визначають якість життя Україна посідала 74 місце (Росія – 55) серед 162 країн.

Системний підхід до управління якістю почав формуватися з другої половини минулого століття. Було розроблено кілька моделей систем управління якістю продукції. Найбільше зацікавлення викликали моделі американців А. Фейгенбаума і Дж. Джурана; і європейців Дж. Етінгера і Дж. Сіттіга.

Основу концепції моделі А. Фейгенбаума складають два положення: споживач повинен отримувати тільки якісну продукцію; основні зусилля слід спрямовувати на контроль якості. Він запропонував модель Загального контролю якості (TQC – Total Quality Control) і ввів поняття вартості якості. Практичну реалізацію в повному обсязі ця система отримала в Японії. Модель Етінгера-Сіттіга, яка розроблена спеціалістами Європейської організації з контролю якості, враховує вплив попиту на якість продукції, передбачає вивчення ринків збуту.

Модель Дж. Джурана – позачасова просторова модель (спіраль якості), яка визначає основні стадії безперервного розгортання робіт з управління якістю, є прообразом багатьох моделей якості, розроблених пізніше. Модель передбачає постійне дослідження попиту та експлуатаційних показників якості, що обумовлює орієнтацію виробництва на вимоги споживачів і ринок збуту.

Наведені моделі стали основою для розробки системи управління якістю продукції в провідних країнах світу. Слід зазначити, що системне, комплексне управління якістю було запроваджено в колишньо-

му Радянському Союзу. Так, було створено Саратовську систему бездефектного виготовлення продукції, Львівську систему бездефектної праці, Горьківську систему «Якість, надійність і ресурс з перших виробів», Ярославську систему наукової організації робіт з підвищення моторесурсу і загальносоюзний феномен – Комплексну систему управління якістю продукції. Головним недоліком вітчизняних систем якості було те, що весь механізм управління якістю в їхніх рамках не був орієнтований на споживача і на виготовлення конкурентоспроможної продукції, якої вимагає ринок. Проте слід зазначити, що значна кількість розробок є актуальними і сьогодні і з успіхом використовується за кордоном.

Можна виділити такі рівні систем управління якістю:

- системи, які відповідають вимогам стандартів ISO 9000;
- загальне управління якістю (TQM);
- системи, які відповідають критеріям національних або міжнародних (регіональних) премій з якості;
- інтегровані системи управління якістю.

Світовий досвід сформував не тільки загальні ознаки діючих систем управління якістю, але також принципи і методи, які можуть застосовуватися в кожній з них, що знайшло відображення в міжнародних стандартах ISO 9000.

Головна цільова установка систем якості, побудованих на основі стандартів ISO 9000 – забезпечення якості продукції відповідно до вимог замовника. Механізм системи якості, методи і засоби орієнтовані на цю мету. У більшості випадків створення системи управління якістю та її сертифікація має добровільний характер. Основні етапи розроблення системи управління якістю такі:

- прийняття рішення щодо створення системи управління якістю вищим керівництвом. Таке рішення оформлюється наказом, у відповідності до якого призначається керівник проекту, визначається склад структурних підрозділів системи якості; основні етапи, виконавці, строки розроблення і впровадження системи якості, в разі необхідності – строки її сертифікації;

- визначення елементів (ключових процесів) системи якості, встановлення їхньої взаємодії з урахуванням рекомендацій стандартів ISO 9000 і особливостей підприємства. Основу елементів складають стадії життєвого циклу продукції, які є характерними для конкретного підприємства;

- розроблення нормативної документації системи якості. Для цього розроблюються нові та перероблюються або використовуються наявні нормативні документи;

- проведення внутрішнього аудиту систем управління якістю і усунення виявлених невідповідностей,

що означає завершення етапу впровадження системи;

- проведення сертифікації системи управління якістю, яка полягає в перевірці і підтвердженні органом із сертифікації відповідності стандартам ISO 9001:2000.

Виконання наведених етапів потребує вирішення завдань, від яких значною мірою залежить ефективність системи управління якістю, а саме:

- навчання керівників усіх рівнів, внутрішніх аудиторів і всього персоналу підприємства основам менеджменту якості відповідно до спеціально підготовлених програм для кожної категорії;

- призначення відповідального за розробку і функціонування системи управління якістю, створення робочої групи і групи аудиторів;

- визначення найбільш важливих процесів і проведення реінжинірингу (перепроєктування) з метою їхнього вдосконалення;

- розроблення і впровадження документації для системи управління якістю;

- проведення внутрішнього аудиту системи управління якістю та усунення виявлених невідповідностей вимогам стандарту ISO 9001;

- сертифікація системи управління якістю.

Ефективність системи управління якістю залежить передусім від якості розроблення документації. Згідно з вимогами ISO 9001:2000 документація системи управління якістю повинна містити:

а) документально оформлені політику та цілі у сфері якості;

б) настанову з якості (узагальнюючий документ, в якому наводиться опис системи управління якістю);

в) задокументовані методики, які вимагаються стандартом;

г) документи (процедури та інструкції), які необхідні організації для забезпечення результативного планування, функціонування та контролю процесів;

д) протоколи якості.

Підготовка, впровадження системи якості – складний і довготривалий процес, який потребує зусиль усього персоналу організації.

Важливою ознакою того, що на підприємстві впроваджена система якості є сертифікат, наявність якого стала однією з головних умов його участі в тендерах.

Незважаючи на те, що система управління якістю не вирішує всіх завдань, необхідних для забезпечення конкурентоспроможності, популярність її зростає, про що свідчить загальна динаміка сертифікації систем якості на відповідність вимогам стандартів ISO 9000. Так, у 1993 р. у світі було сертифіковано майже 50 тис. систем якості, в 1995 р. – 200 тис. Сьогодні сертифіковано понад 670 тис. систем управління якістю, які відповідають міжнародному стандарту ISO 9000. Світові лідери тут – Китай, Італія, Великобританія, Японія, США, Іспанія, Франція і Німеччина.

За даними Держспоживстандарту, на початок 2007 р. на підприємствах України впроваджено близько 2 тис. систем управління якістю, в Польщі – 8 тис., в Угорщині – 14 тис. систем [2].

У тих галузях економіки, де вимоги стандарту ISO 9000 розглядаються як недостатні (харчова промисловість, фармацевтична, автомобілебудування) використовуються галузеві моделі, орієнтовані головним чином на створення систем управління виробництвом. До них належать такі найбільш відомі галузеві моделі:

QS 9000 – комплекс стандартів для автомобільної промисловості, який розроблено в 1994 р. у США за ініціативою автомобільних компаній General Motors, Ford та Chrysler. Окрім вимог, які є в стандартах ISO 9000, стандарти QS 9000 містять вимоги, специфічні для автомобільної промисловості і які є обов'язковими для постачальників.

GMP (Good Manufacturing Practice) – комплекс стандартів для фармацевтичної промисловості. Цей стандарт призначено для зниження ризику, що існує при використанні будь-якої фармацевтичної продукції та не може бути повністю усунений шляхом проведення перевірок готової продукції. Принципи та правила GMP є обов'язковими для всіх країн – членів ЄС.

З появою різних моделей систем якості визначилася необхідність в їхній інтеграції. Фахівці пропонують створення інтегрованих систем менеджменту, що відповідають вимогам декількох міжнародних стандартів і функціонують як єдине ціле. Поняття «інтегровані» системи управління з'явилося наприкінці 90-х років минулого століття. Спочатку його застосовували, якщо підприємство розробляло дві документовані системи управління, у тому числі системи якості (на базі стандартів ISO 9000) і навколишнього середовища (ISO 14000), і забезпечувало їхнє одночасне функціонування. Останніми роками з появою нових стандартів створення інтегрованих систем практикується все ширше. Нині інтегровані системи створюються за участю таких стандартів, як ISO серії 9000, ISO серії 14000, OHSAS серії 18000, стандартів, що базуються на принципах GMP, HACCP. Організаційно-методологічною базою для побудови інтегрованих систем менеджменту залишаються стандарти ISO серії 9000.

Основною моделлю управління якістю і безпечністю харчових продуктів у промислово розвинутих країнах є система HACCP (*Hazard Analysis and Critical Control Points* – аналіз небезпечних чинників та критичні точки контролю).

Зараз система HACCP схвалена в усьому світі, зокрема Комісією харчового кодексу та Європейським союзом. Сертифікація HACCP третьою стороною на добровільній основі існує в Австрії, Новій Зеландії, країнах Європи, Індії, Бразилії тощо. Вона також упро-

ваджується в країнах Середнього Сходу, Південної Азії та Латинської Америки. Широкому застосуванню концепції HACCP сприяла її ефективність у разі вирішення конфліктів щодо безпечності продукції.

В Україні впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів на основі концепції HACCP розпочато ще в 2002 р. Через рік введено в дію національний стандарт України ДСТУ 4161-2003 «Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги». На 16 підприємствах харчової продукції України такі системи вже сертифіковані, а на 12 – ведуться роботи з розробки та впровадження [3]. Вимоги стандарту стосуються підприємств харчової та переробної промисловості, громадського харчування та інших організацій, діяльність яких пов'язана з харчовими продуктами. Цей стандарт можна використовувати як для впровадження систем управління безпечністю харчових продуктів (продовольчої сировини), так і для сертифікації цих систем.

HACCP – це концептуально проста система, за допомогою якої підприємства, які виробляють харчові продукти, можуть визначати й оцінювати ризики, що впливають на безпечність і якість продукції, запроваджувати механізми технологічного контролю, необхідні для профілактики виникнення або зменшення ризиків у допустимих межах, слідкувати за функціонуванням механізмів контролю і вести поточний облік з метою виявлення невідповідностей від моменту отримання сировини до виробництва готової продукції і реалізації її споживачеві.

В основі системи HACCP лежить управління небезпечними факторами різного походження (біологічного, хімічного або фізичного), які впливають на безпечність продукції в процесі виробництва, шляхом створення механізмів контролю в кожній точці виробничої системи. Функція HACCP полягає в контролі сировини і самого процесу виробництва. Такий підхід набагато ефективніше, ніж тестування лише готової продукції тому, що вибіркового контролю не завжди дає об'єктивну інформацію щодо наявності браку. А виправити ситуацію після повного завершення технологічного процесу не завжди можливо, що призводить до зайвих витрат. Таким чином, система управління якістю на основі концепції HACCP переносить контроль із лабораторії безпосередньо на виробництво, завдяки чому контроль стає безперервним. Вона базується на безумовному виконанні виробником вимог чинних санітарних норм і правил.

Система HACCP – це насамперед запобіжна система, яка передбачає проведення систематичної ідентифікації, оцінювання та контролювання небезпечних чинників у критичних точках технологічного процесу виробництва. Отже, ризики, які впливають на безпечність харчових продуктів, можна більш ефективно усунути або мінімізувати завдяки запобіжним за-

ходам у ході виробництва.

Система НАССР може бути розроблена і впроваджена на підприємстві як самостійна. На тих підприємствах, де функціонує система управління якістю відповідно ISO 9000, система НАССР може бути її складовою частиною. Багато складових частин системи НАССР, наприклад моніторинг, корегуючі дії, аудит та інші, увійшли до складу стандартів ISO 9000. Деякі підприємства використовують ISO 9000 та систему НАССР з більшою ефективністю – як інтегровану систему безпечності харчових продуктів та управління якістю.

Прогресивні принципи TQM і системи міжнародних стандартів визначають пріоритетні напрями інновацій. Виходячи із комплексного характеру категорії якості доцільно виділити чотири напрями забезпечення якості: підвищення якості продукції – рівень споживчих властивостей товару; підвищення якості процесу виготовлення – рівень технологій виробництва; підвищення якості організацій виробництва – рівень організації виробничої діяльності; підвищення якості управління – рівень управління виробничою діяльністю. Це дасть змогу систематизувати ефективність інновацій за напрямками підвищення якості.

Висновки. У найближчому майбутньому підприємства будуть функціонувати в умовах нової економіки – економіки знань. Зважаючи на недостатню

ефективність традиційних методів управління, постає потреба в розробленні методологічних підходів, які б допомогли вітчизняним підприємствам здійснити необхідні перетворення. Насамперед – це подальше вдосконалення системи менеджменту підприємств на основі принципів і критеріїв якості, покладених в основу стандартів ISO серії 9000; формування інтегрованих систем менеджменту, що відповідають вимогам декількох стандартів (ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, НАССР); підвищення рівня гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими; застосування принципів TQM у практичній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Гесць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

2. Жарков Ю. Реалізація державної політики у сфері управління якістю та екологічного управління // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2007. – №1. – С. 51.

3. Яницький В. Безпечність і якість продукції // Харчова промисловість. – 2006. – № 5. – С. 3.

УДК 336.22

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА НЕРУХОМІСТЬ В УКРАЇНІ

О. О. Багрій

В Україні теоретичні та практичні основи оподаткування нерухомості були розглянуті в працях В. Вишневського, І. Луніної, А. Соколовської, В. Чекіної, П. Мельника, Є. Гриценко, В. Мельника та ін.

Актуальність теми. Формування податкової системи України передбачає введення податку на нерухомість, що було задекларовано в проекті Податкового Кодексу України. Але його зміст і умови введення викликають гострі дискусії серед політиків, які знайшли відображення в змісті тих законопроектів з оподаткування нерухомості, які були подані на розгляд Верховної Ради України.

Постановка завдання. Розглянути основні методичні підходи до оподаткування нерухомості в Україні, які пропонують автори цих проектів.

Виклад основного матеріалу. У 1995 р. Кабінет Міністрів України подав на розгляд до Верховної Ради

До невирішених **проблем місцевих бюджетів України** слід віднести недостатню диверсифікацію доходів і відсутність у розпорядженні місцевих органів влади податків, які в достатній мірі відповідали б принципу еквівалентності і таким чином забезпечували б взаємозв'язок між мешканцями адміністративно-територіальних одиниць і місцевими бюджетами. Вирішення цих проблем у багатьох країнах стало можливим завдяки використанню податків на нерухомість.